

Конвенција о правима дјетета

Дистр.: Општа
29.новембар 2012. године
Оригинал: Енглески

Комитет за права дјетета

Закључна запажања обједињеног другог, трећег и четвртог Периодичног извјештаја Босне и Херцеговине, усвојена на 61-ој сједници Комитета (17. септембар-5.октобар 2012.године)

1. Комитет је разматрао обједињени други, трећи и четврти периодични извјештај Босне и Херцеговине (ЦРЦ/Ц/БИХ/2-4) на 1730. сједници (погледати ЦРЦ/Ц/СР.1730 и ЦРЦ/Ц/СР. 1731), одржаној 19. септембра 2012. године и на 1754. сједници одржаној 5. октобра 2012. године усвојио следећа закључна запажања.

I Увод

2. Комитет поздравља подношење обједињеног другог, трећег и четвртог периодичног извјештаја Државе чланице (ЦРЦ/Ц/БИХ/2-4) и писаних одговора на листу питања (ЦРЦ/Ц/БИХ/Q/2-4/Адд.1) на основу којих је омогућено боље сагледавање ситуације у Држави чланици. Комитет високо цијени искрен и конструктиван дијалог који се одржао са интер-ресорном делегацијом Државе чланице.
3. Комитет Државу чланицу подсећа да ова закључна запажања треба читати заједно са усвојеним закључним запажањима у вези са иницијалним извјештајем Државе чланице поднесеним у складу са Факултативним протоколом који се односи на укључивање дјеце у оружане сукобе (ЦРЦ/Ц/ОПСЦ/БИХ/ЦО/1, 2010) и иницијалним извјештајем поднесеним на основу Факултативног протокола о продаји дјеце, дјечјој проституцији и дјечјој порнографији (ЦРЦ/Ц/ОПСЦ/БИХ/ЦО/1, 2012).

II Предузете мјере и напредак који је постигла Држава чланица

4. Комитет поздравља повлачење резерве Државе чланице коју је изразила према члану 9, став 1) Конвенције. Исто тако поздравља усвајање доле наведених законодавних мјера:
  - a) Закона о матичним књигама Федерације Босне и Херцеговине у јулу 2011. године;
  - b) Закона о заштити и поступању са дјецом и малолетницима у кривичном поступку Републике Српске у јануару 2010. године;
  - c) Закона о здравственој заштити Федерације Босне и Херцеговине 2010. године, којим се уједно регулише здравствена заштита националних мањина;
  - d) Закона о матичним књигама Републике Српске, усвојен у октобру 2009. године; и
  - e) Закона о забрани дискриминације у јулу 2009. године.

5. Исто тако Комитет поздравља приступање и ратификацију:
  - a) Конвенције о правима особа са инвалидитетом у марту 2010. године;
  - b) Факултативног протокола о успостављању међународних механизма за праћење Конвенције против мучења и других окрутних, нечовјечних и понижавајућих поступака или казни у октобру 2008. године;
  - c) Конвенције о заштити свих лица од присилног нестанка у фебруару 2007. године;
  - d) Конвенције Вијећа Европе против трговине људима у јануару 2008. године; и
  - e) Конвенције Вијећа Европе о кибернетичком криминалу и њеног Факултативног протокола који се односи на дефинисање дјела расизма и ксенофобије у закону као кривичних дјела почињених путем компјутерских система у мају 2006. године;

6. Затим, Комитет поздравља усвајање доле наведених институционалних и политичких мјера:
  - a) Оквирних мјера за унапријеђење раног раста дјете у Босни и Херцеговини 2010-2014. године;
  - b) Државне стратегије за надзор над опојним дрогама, спречавање и сузбијање злоупотребе опојних дрога у Босни и Херцеговини 2009-2013. године;
  - c) Државног Акционог плана за борбу против трговине људима, 2009-2011. године;
  - d) Имплементацију плана о Стратешким правцима развоја образовања у Босни и Херцеговини, 2008-2015. године;
  - e) Државне стратегије за борбу против насиља над дјецом, 2007-2010. године; и
  - f) Ревидираног Акционог плана о образовним потребама Рома, 2010. године.

III. Главне области забринутости и препоруке

A. Опште мјере имплементације (чланови 4, 42 и 44, став 6 Конвенције)

Претходне препоруке Комитета

7. Комитет, поздрављајући напоре Државе чланице да имплементира закључна запажања Комитета од 21. септембра 2005. године везана за иницијални извјештај Државе чланице (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, 2005), истовремено жали што неке од препорука садржаних у њима нису у потпуности имплементиране.
8. **Комитет позива Државу чланицу да предузме све неопходне мјере како би имплементирала препоруке из закључних запажања везаних за иницијални периодични извјештај уз Конвенцију, које нису имплементиране или су недовољно имплементиране, а посебно оне које се односе на координацију, породично окружење, усвајање, здравље, социјалну сигурност и животни стандард.**

Законодавство

9. Напомињући да је већина закона Државе чланице усклађена са одредбама Конвенције, Комитет је забринут јер и даље не постоји свеобухватно законодавство везано за дјечија права на државном нивоу чиме се постиже потпун и директан утицај Конвенције у државном законодавству. Комитет надаље примјећује да, због сложености политичке и административне организације Државе чланице (2 ентитета, 10 кантона и дистрикт), недостатак таквог законодавства резултира недоследностима у имплементацији права дјетета широм њене територије, при чему су дјеца у сличним ситуацијама подложна варијацијама у испуњавању њихових права зависно од подручја на којима су настањени.
10. **Комитет препоручује да Држава чланица размотри доношење свеобухватног Закона о правима дјете на националном нивоу, који у потпуности утјеловљује начела и одредбе Конвенције и њених Факултативних протокола и који пружа јасне смјернице за њихову досљедну примјену на цијелој територији Државе чланице.**

Свеобухватна политика и стратегија

11. Комитет поздравља усвајање Акционог плана за дјецу 2011-2014.године у јулу 2011. године, који има за циљ јачање институционалних капацитета, координације и међусекторске сарадње на свим нивоима власти. Међутим, Комитет са забринутошћу примјећује да је административни систем у Држави чланици високо фрагментован, што доводи до финансијских, техничких и уоравних ограничења у имплементацији Акционог плана.
12. **Комитет предлаже да Држава чланица осигура да за Акциони план буду обезбијеђени адекватни људски, технички и финансијски ресурси како би његова имплементација била проведена на свеобухватан и досљедан начин на цијелој територији Државе чланице. Надаље, Комитет препоручује да се Акциони план имплементира у сарадњи са дјецом и цивилним друштвом.**

Координација

13. Истичући да државно Министарство за људска права и избјеглице има мандат да координира имплементацију Конвенције, Комитет констатује да се одговорност за права дјетета у Држави чланици подијелила између великог броја министарстава

ентитета, Дистрикта и кантона. Комитет је забринут због изостанка ефикасне координације за досљедну имплементацију Конвенције у цијелој Држави чланици. Комитет такође жали што, упкос претходној препоруци (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, став 13, 2005) да се ојача Савјет за дјецу Државе чланице, мандат Савјета за дјецу није обновљен од 2007. године због недостатка договора о поступку избора чланова Савјета. Комитет је забринут што ће то представљати значајну препреку за развој, координацију и реализацију кохерентних државних политика за имплементацију Конвенције.

14. Комитет Државу чланицу позива да предузме потребне мјере како би се:

(а) осигурало поштивање дјечјих права на свим нивоима власти широм Државе чланице, на националном, ентитетском, општинском и кантоналном нивоу;

(б) појачала координајска улога Министарства за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине, осигуравајући да Министарство има довољно овлашћење и адекватне људске, техничке и финансијске ресурсе за ефикасну координацију активности везаних за дјечја права у различитим секторима и нивоима и то како на националном тако и ентитетском, кантоналном и нивоу Дистрикта;

(ц) ојачала улога и вођство Министарства за људска права и избјеглице у заговарању права дјетета, формулисању политике, праћење имплементације програма и мобилизације ресурса за дјецу;

(д) поново размотрило ангажовање Савјета за дјецу које би помогло у горе наведеном;

(е) рационализовао рад разних тијела везаних за дјечја права и пружили им се потребни људски и финансијски ресурси како би своју улогу обављали на ефикасан начин.

Расподјела средстава

15. Истичући да Држава чланица из свог државног буџета издваја значајна средства за социјалну заштиту, Комитет је забринут да је већина тих издатака за кориснике у вези са ратом, што је резултирало недостатком средстава за друге особе које су угрожене и са сличним или вишим нивоом потреба, укључујући дјецу и њихове породице. Комитет је такође забринут што и даље постоје значајне разлике у доступности социјалне помоћи у различитим подручјима Државе чланице. У том контексту, Комитет је посебно забринут због недавног смањења висине дјечјег доплата који је предвиђен у Републици Српској. Осим тога, Комитет је забринут због недостатка законодавства које регулише и обезбјеђује финансирање социјалних бенефиција за дјецу и њихове породице у бројним кантона у Федерацији Босне и Херцеговине, што је резултирало тиме да социјалне бенефиције буду недоступне у многим подручјима.

16. Комитет понавља своју претходну препоруку (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, став 17, 2005) да се ускладе трошкови за заштиту дјечјих права између ентитета Државе чланице како би се могао осигурати минималан ниво социјалне и здравствене заштите за сву дјецу

у цијелој Држави чланици. Надаље, у свјетлу препорука Комитета датих за вријеме опште расправе која је одржана 2007. године на тему "Средства за права дјетета - Одговорност држава", Комитет Држави чланици препоручује да:

(а) успостави процес обезбјеђивања буџета који адекватно узима у обзир потребе дјече како на националном тако и на ниво разних дијелова, са јасно додијељеним средствима дјечи у релевантним секторима и агенцијама, као и специфичне индикаторе и системе мониторинга;

(б) успостави механизме за праћење и оцјену адекватности, дјелотворности и праведности у расподјели средстава издвојених за имплементацију Конвенције и

(ц) донесе закон којим се регулише праведно финансирање и социјалне бенефиције за дјецу и њихове породице на цијелој територији Босне и Херцеговине.

Прикупљање података

17. Комитет констатује напоре Државе чланице да кроз успоставу заједничке ДевИнфо базе података анализира податке који се односе на дјецу. Међутим, Комитет остаје дубоко забринут због недостатка статистичких података који се односе на примјену Конвенције у Држави чланици и ограниченог капацитета канцеларија за статистику у Држави чланици. Комитет поново изражава своју забринутост (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, став 18, 2005) због недостатка јасне подјеле одговорности за прикупљање, консолидацију и анализу података између различитих државних тијела и што национални попис становништва није извршен још од 1991. године. Надаље, Комитет је забринут што ДевИнфо база података не укључује никакв процес осигурања квалитета за провјеру поузданости података.

18. Комитет понавља своју претходну препоруку (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, став 19, 2005) и позива Државу чланицу да хитно изврши попис становништва и да направи координисан систем за свеобухватно прикупљање података којим ће бити покривена сва дјеца млађа од 18 година и који ће их разврставати по категоријама којима је потребна посебна заштита. У том смислу, Комитет посебно препоручује да се у подацима обрати посебна пажња на доб, пол, националну припадност, инвалидитет, социо-економски статус и географски положај.

Независно праћење

19. Комитет поздравља оснивање Одјела за заштиту права дјече у оквиру Омбудсмена за људска права Босне и Херцеговине и независног Омбудсмена за дјецу у Републици Српској у 2008. години. Међутим, Комитет констатује да, до сада, препоруке ових механизма за дјечја права нису провеле надлежне власти на државном и ентитетском нивоу, нити на нивоу Дистрикта и кантоналном нивоу.

20. Узимајући у обзир општи коментар Комитета број 2. (ЦРЦ/ГЦ/2003/4), Комитет препоручује да Држава чланица предузме одговарајуће мјере како би се осигурало да Одјел за заштиту права дјече Босне и Херцеговине и Омбудсмен за дјецу у Републици

Српској имају одговарајуће људске, техничке и финансијске ресурсе, као и имунитете који су им потребни како би ефикасно функционисали, укључујући и рјешавање притужби дјецe на брз и дјеци прилагођен начин као и за осигуравање адекватног праћења препорука које су дали горе поменути механизми за дјечја права.

Ширење и подизање свијести

21. Комитет је позитивно оцијенио то што је комбиновани други, трећи и четврти периодични Државни извјештај поднесен према Конвенцији доступан на интернет страници државног Министарства за људска права и избјеглице Босне и Херцеговине, као и повећан ангажман Државе чланице и њених медија у подизању свијести о дјечјим правима и Конвенцији на националном нивоу. Ипак, Комитет је забринут што постоји ограничена свијест и познавање Конвенције међу дјецом.

22. Комитет препоручује да Држава чланица настави повећавати медијски ангажман у подизању свијести о Конвенцији на начин прилагођен дјеци, посебно кроз већу употребу штампе, радија, телевизије, интернета и других медија, као и активно учешће дјецe у јавним теренским активностима.

Обуке

23. Комитет констатује да је Држава чланице организовала обуке и образовне активности везане за Конвенцију за особље правосудних органа, полицијске службенике и државне службенике. Међутим, Комитет је забринут да у већини обука активно учешће Државе чланице у провођењу ових активности остаје ограничено и да су актуелне обуке, које првенствено организују невладине организације уз подршку међународних донатора, неадекватне за осигурање техничке компетенције за Конвенцију и њену примјену.

24. Комитет понавља своју претходну препоруку (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, став 24, 2005) да се преузме примарна одговорност за пружање адекватне и систематичне обуке и / или сензибилизације о дјечјим правима за оне групе професионалаца које раде са дјецом и за дјецу, гдје спадају полицијски службеници, парламентарци, судије, адвокати, здравствени радници, наставници, школска администрација и други професионалци по потреби.

Сарадња са цивилним друштвом

25. Комитет сматра позитивним наставак раста цивилног друштва и невладиних организација (НВО) који се баве дјечјим правима у Држави чланици. Међутим, Комитет је забринут што су невладине организације, иако имају важну улогу у пружању услуга заштите дјеци у Држави чланици, и даље зависне о међународним донаторима и остају изложене истим пореским обавезама као и приватни субјекти оријентисани на остваривање профита што погоршава ограниченост ресурса са којим се већ суочавају.

26. Комитет, подсјећајући државу чланицу на њену примарну обавезу да дјеца требају да уживају своја права на основу Конвенције, апелује на Државу чланицу да

обезбиједи повољније услове рада цивилном друштву и невладиним организацијама, између осталог, кроз финансирање и ниже пореске стопе. Комитет надаље препоручује да Држава чланица преузме активнију улогу у пружању основних услуга за дјецу, које, тренутно, првенствено пружају невладине организације.

Дјечја права и пословни сектор

27. Комитет је забринут што мултинационалне и националне компаније у Држави чланици, посебно оне у индустрији челика и сигурносном сектору, које често унајмљују државне институције, дјелују у недостатку јасних законских оквира. Комитет је посебно забринут што међународни стандарди за заштиту људских права, заштиту околиша и други стандарди нису адекватно праћени, штићени и испуњени како би се осигурало да негативно не утичу на особе, укључујући и дјецу, породице и заједнице. Иако признаје да су неки прекршаји под истрагом и санкционисани од стране Федералног инспектората, Комитет је такођер забринут што питања која се односе на утицај пословних активности на животну средину и здравље нису ријешена на транспарентан начин који омогућује јавности да буде информисана, и као таква да пажљиво прати и учествује.

28. У свјетлу Резолуције 8/7 Вијећа за људска права од 7. априла 2008. године, усвајање извјештаја о оквиру под називом “Заштити, поштуј и отклони кршење права” и Резолуције 17/4 од 16. јуна 2011. године, у којима је наведено да се права дјетета требају имати у виду онда када се истражује однос између економије и људских права и из тог разлога, Комитет Држави чланици препоручује да:

(а) испита и прилагоди свој законодавни оквир (у грађанском, кривичном и управном праву) како би се осигурала правна одговорност предузећа и њихових подружница, које послују или се њима руководи са територије Државе чланице, везано за кршења људских права, посебно права дјетета, те успоставити механизме за праћење, истраживање и отклањање кршења права, са циљем побољшања одговорности, транспарентности и спречавања кршења и

(б) предузме мјере како би се осигурало да приватна предузећа, посебно она у индустрији челика и она која врше пружање сигурносних услуга, укључујући и када раде по уговору са Државом, дјелују у складу са одговарајућим регулаторним заштитама како би се осигурало поштивање Конвенције и њеног Факултативног протокола.

Општа начела (чланови 2, 3, 6 и 12 Конвенције)

Забрана дискриминације

29. Комитет поздравља усвајање Закона о забрани дискриминације у јулу 2009. године и ревидираног Акционог плана о образовним потребама Рома у јулу 2010. године. Међутим, Комитет са забринутошћу примјећује да расна дискриминација остаје озбиљан и раширен проблем у Држави чланици. Из тог разлога, Комитет је посебно забринут за следеће:

(а) Усклађивање законодавства Државе чланице са Законом о забрани дискриминације је неадекватно, што је резултирало ограниченом практичном примјеном, што се очитује у неколико регистрованих тужби због дискриминације и ниским нивоом јавне свијести о правним лијековима који су доступни у случајевима дискриминације;

(б) Дискриминација у контексту образовања и даље је присутна, укључујући даље постојање тзв. "двје школе под једним кровом" и политику моно-етничких школа у Држави чланици, гдје су разреди одвојени на основу националности тако да дјеца похађају наставу само у школама које припадају њиховој етничкој групи;

(ц) Акциони план Државе чланице о образовним потребама Рома и припадника других националних мањина није ефикасно имплементиран што је опет последица ограничења расподјеле буџета и нејасне подјеле одговорности између заинтересованих страна; те што су ромска дјеца и даље често подвргнута тешкој дискриминацији што за резултат има, између осталог, тешка кршења њихових права на образовање и здравствену његу; и

(д) Држава чланица није успјела одговорити на претходне препоруке (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, ставови 26 и 27, 2005) Комитета, да уведе кодекс понашања у вези дискриминације са циљем да забрани стереотипне и стигматизујуће приказе мањинских и / или етничких група у медијима и предузме мјере како би даље радила на Декларацији и Програму дјеловања који су усвојени на Свјетској конференцији против расизма, расне дискриминације, ксенофобије и нетолеранције.

30. У складу са чланом 2. Конвенције, Комитет Државу чланицу позива да:

(а) предузима даље законске мјере како би систематично ускладила своје законодавство са захтјевима из Закона о забрани дискриминације из 2009. године и подиже свијест јавности о правним лијековима који су доступни у случајевима дискриминације, укључујући израду информације о томе како направити притужбе Институцији омбудсмана за људска права у Босни и Херцеговини која је на располагању, посебно у образовним и здравственим установама, гдје се дјеца често сусрећу са проблемима дискриминације;

(б) одмах прекине сегрегацију дјеце у школама на основу националности прекидајући такозвану политику "двје школе под једним кровом" и једнонационалних школа и на тај начин осигура одговарајуће мјере подршке и правилно обучене образовне кадрове како би се олакшала етничка разноликост и интеграција у школама;

(ц) предузме активне мјере како би осигурала имплементација властитог Акционог плана о образовним потребама Рома и припадника других националних мањина, укључујући и додјелу одговарајућих људских, техничких и финансијских ресурса и успостављање јасних одговорности између релевантних државних тијела и / или учесника ;

(д) у складу са претходном препоруком Комитета (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, став 27, 2005), изради, у сарадњи са медијима, кодекс понашања са циљем уклањања стереотипа и стигматизације мањинских и / или етничких група у медијима, и,

(е) наведе конкретне информације у следећем периодичном извјештају о мјерама и програмима које се односе на Конвенцију о правима дјетета које Држава чланица предузима како би даље радила на Декларацији и Програму дјеловања који је усвојен на Свјетској конференцији против расизма, расне дискриминације, ксенофобије и сродних облика нетолеранције, узимајући у обзир општи коментар број 1. (ЦРЦ/ГЦ/2001/1).

Најбољи интереси дјетета

31. Констатујући да је принцип најбољег интереса дјетета узето у обзир у законодавству Државе чланице, Комитет је забринут да тај принцип није адекватно примијењен у ситуацијама које се тичу дјеце лишене породичног окружења. Конкретно, Комитет је забринут да најбољи интереси дјетета нису узети као примарни приликом регулисања и примјене концепта смјештаја дјеце лишене породичног окружења у различите облике алтернативне помоћи, укључујући и установе, те

32. Комитет апелује на Државу чланицу да појача напоре како би се осигурало да се принцип најбољег интереса дјетета, који је општепознат, на одговарајући начин угради и досљедно примјењује у свим законодавним, управним и судским поступцима и свим политикама, програмима и пројектима који се односе на дјецу и имају утицај на дјецу, посебно ону лишену породичног окружења. У том смислу, Држава чланица се подстиче да уведе поступке и критерије који ће давати смјернице за одређивање најбољег интереса дјетета у сваком подручју и да их дистрибуира у јавним и приватним установама социјалне помоћи, судовима, управним органима и законодавним тијелима. Правно образложење свих судских и управних пресуда и одлука се треба заснивати на том принципу. При томе, Комитет наглашава потребу да Држава чланица посебну пажњу посвети томе како би се осигурало да принцип најбољег интереса дјетета буде приоритет, посебно у погледу осигуравања пуног поштивања принципа регулисања и примјене концепта смјештаја дјеце у различитим облицима алтернативне помоћи, укључујући и установе.

Поштивање мишљења дјетета

33. Комитет сматра позитивним то што законодавство Државе чланица, укључујући и породичне законе и друге релевантне прописе, призна дјечје право да изрази своје мишљење у правним поступцима који се на њих односе. Такођер се наводи да је Држава чланица покренула програм "Јачање социјалне заштите и система инклузије дјеце" 2009. године како би подржала увођење и унапређење учешћа дјеце на нивоу заједнице. Међутим, Комитет је забринут што:

(а) стварна примјена закона који признаје права дјеце да изразе своје ставове у одлукама које утичу на њих, укључујући и у правним поступцима који се на њих односе, ријетко се примјењује и систематски је на прате социјални радници и судови;

(б) мишљење дјетета се ријетко узима у обзир у школским програмима и наставним материјалима, и што, иако су савјети ученика основани у већини школа, у њима је

ограничено учешће због ниско развијене свијести и ограниченим могућностима за директно учествовање у стварним одлукама о школским питањима, и

(ц) програму "Јачање социјалне заштите и система инклузије за дјецу" нису додијељена одговарајућа средства.

34. Комитет Држави чланици жели скренути пажњу на свој општи коментар број 12. (ЦРЦ/Ц/ГЦ/12) гдје се препоручује да се предузму мјере за јачање права дјетета да буде саслушано у складу са чланом 12. Конвенције. Радећи то, Комитет Држави чланици препоручује да:

(а) предузме мјере како би се осигурала ефикасна примјена законодавства којим се признају права дјеце да изразе своје ставове у правним поступцима који се на њих односе, укључујући успостављање система и / или поступака за социјалне раднике и судове за праћење поштивања овог принципа;

(б) уведе програме и активности подизања свијести за промовисање смисленог и ефикасног учешћа све дјеце, у породици, заједници и школи укључујући у тијелима савјета ученика –уз посебну пажњу за угрожену дјецу и

(ц) осигура пружање адекватних људских, техничких и финансијских ресурса за ефикасно функционисање програма "Јачање социјалне заштите и система инклузије за дјецу".

С. Грађанска права и слободе (чланови 7, 8, 13-17, 19 и 37 (а) Конвенције)

Упис рођења дјетета

35. Комитет поздравља подршку Државе чланице Загребачкој декларацији, чији је циљ рјешавање документације грађана и пропуста у упису у матичне књиге у југоисточној Европи, у октобру 2011. године. Комитет такође констатује да је позитиван корак усвајање Закона о матичним књигама у Републици Српској у октобру 2009.године, а у Федерацији Босне и Херцеговине у јулу 2011.године. Међутим, Комитет остаје забринут што Држава чланица још није успоставила слободан и универзални систем уписа рођења што резултира потешкоћама у упису дјеце која су рођена изван болнице, дјеце која живе у удаљеним подручјима, избјеглица и дјеце која припадају мањинским групама. Комитет је посебно забринут због тога што:

(а) нема довољно канцеларија за упис рођења дјеце у руралним и удаљеним подручјима;

(б) упис рођења дјеце није бесплатна за оне који нису рођени у болници;

(ц) постоје тешкоће с којима се сусрећу породице припадника етничких мањина, посебно оних ромске националности, због недостатка услуга преводалаца и тумача;

(д) упис рођења дјетета зависи о имиграционом статусу дјететових родитеља, што је резултирало посебно неповољним положајем ромске заједнице која има изразито низак број родитеља који посједују потребну документацију, и

(е) не постоји јавна свијест о важности уписа у матичне књиге рођења, посебно међу ромском популацијом.

36. Комитет позива Државу чланицу да предузме хитне и конкретне кораке за имплементацију Загребачке декларације, укључујући и детаљну анализу властитиог процеса уписа рођења дјете како би се осигурало да су сва дјеца рођена на њеној територији уписана у матичну књигу рођених и да ни једно дијете није у неповољном положају због процесних препрека за упис. У том контексту, Комитет Држави чланици препоручује да:

(а) размисли о повећању броја кацеларија за упис рођења дјете у руралним и удаљеним подручјима;

(б) бесплатно издаје родне листове;

(ц) осигура посебну подршку како би се олакшала пријава новорођене дјете неписменим особама или особама без документације;

(д) издаје родне листове за сву дјецу рођену на њеној територији, без обзира на имиграциони статус дјетета или његових родитеља, те

(е) подиже свијест, посебно међу ромском популацијом, о важности уписа у матичне књиге рођених.

Право на приватност

37. Напомињући да је право на приватност загарантовано Уставом Државе чланице, Комитет је забринут због честих случајева неетичког и непрофесионалног понашања од стране новинара који објављују личне податке дјете и младих који су жртве или починиоци кривичних дјела. У том контексту, Комитет је такођер забринут што, иако Држава чланица има Етички кодекс за новинаре, не постоји механизам којим се осигурава његово поштивање и да Регулаторна агенција Државе чланице благовремено не интервенише у случајевима повреде приватности дјетета, а такође изриче и казне које нису примјерене.

38. Комитет препоручује да Држава чланица размотри могућност доношења националног законодавства које забрањује објављивање личних података дјете од стране медија и / или новинара и осигура примјерене казне за такво понашање. Комитет такођер позива Државу чланицу да успостави специфичне механизме за дјецу како би имала могућност да се жале због кршења њихове приватности и да повећа заштиту дјете која су укључена у кривичне поступке. Надаље, Комитет препоручује да Држава чланица размотри могућност организовања кампање за

подизање свијести о Конвенцији и праву дјетета на приватност међу новинарима и другим медијским занимањима.

D. Насиље над дјецом (чланови 19, 37 (а) и 39 Конвенције)

Тјелесна казна

39. Док истиче да је позитивно то што је тјелесно кажњавање незаконито у школама и као казна за кривична дјела и као дисциплинска мјера у казним установама у цијелој Држави чланици, као и у кући након усвајање Закона о заштити од насиља у породици 2005. године, Комитет изражава озбиљну забринутост што тјелесно кажњавање у кући остаје широко распрострањено у Држави чланици. Надаље, Комитет је забринут због широког прихваћања одређеног степена насиља у циљу "дисциплиновања" дјече.

40. Комитет препоручује да Држава чланица предузме све одговарајуће мјере како би се изричито забранило тјелесно кажњавање у свим срединама, укључујући и породично окружење, на цијелој територији. Надаље, Комитет предлаже да Држава чланица ојача и прошири подизање свијести и образовне програме, укључујући кампање, у циљу промовисања позитивних и алтернативних облика дисциплине и поштивања дјечјих права, уз учешће дјече, уједно подижући свијест о штетним посљедицама које узрокује тјелесно кажњавање.

Злостављање и занемаривање

41. Комитет поздравља "Стратегију за борбу против насиља над дјецом, 2011-2014" Државе чланице и појачано пружање практичне обуке професионалца који раде са или за дјецу о томе како открити и одговорити на случајеве насиља у породици над дјецом. Међутим, Комитет је забринут због недостатка усклађеног законодавства о насиљу у породици у цијелој Држави чланици што представља значајну препреку у осигуравању спречавања и кажњавања свих облика насиља над дјецом. Осим тога, Комитет је забринут да недостатак националне базе података о насиљу у породици које се врши над дјецом такођер спречава свеобухватну процјену мјера, узрока и природе тог феномена. Надаље, Комитет је забринут што мјере за ширење информација о утицају насиља у породици на дјецу и мјере за подстицање пријављивања случајева злостављања дјече и даље остају неадекватне.

42. Комитет препоручује да Држава чланица предузме конкретне мјере како би се осигурало усклађивање законодавства о насиљу у породици у свим ентитета и дијеловима територије. Осим тога, Комитет препоручује да Држава чланица успостави националну базу података о свим случајевима насиља у породици које се врши над дјецом са циљем предузимања свеобухватне оцјене њиховог обима, узрока и природе. Комитет такође понавља своје пријашње препоруке Држави чланици да ојача едукативне програме и програме за подизање свијести, укључујући кампање које укључују дјецу у циљу спречавања и сузбијања злостављања дјече (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, став 43 (д)). Осим тога, Држава чланица треба појачати мјере за подстицање пријављивања случајева злостављања дјече и процесуирати починиоце тих дјела (исто, став 43 (ф)).

Сексуално искориштавање и злостављање

43. Комитет поздравља усвајање "Акционог плана за побољшање система за заштиту дјече од дјечије порнографије и других облика сексуалног искориштавања и сексуалног злостављања путем информационих и комуникационих технологија у Босни и Херцеговини, 2010-2012". Међутим, Комитет је забринут због:

(а) недостатка оквира за прекограничну сарадњу за кривично гоњење починиоца, као и помоћ и заштиту жртава и свједока;

(б) врсте и дужине казне за сексуално искориштавање и сексуално злостављање у кривичним законима и КЗ Брчко Дистрикта које често нису примјерене, и

(ц) недовољних финансијских средства за имплементацију овог Акционог плана.

44. Комитет препоручује да Држава чланица:

(а) донесе одговарајуће законе и законске оквире како би се осигурало ефикасно кажњавање починиоца, као и помоћ и заштиту жртава и свједока;

(б) осигура примјерене санкције за починиоце сексуалног искориштавања дјече и дјела злостављања из своје надлежности, широм своје територије, и да

(ц) осигура пружање адекватних људских, техничких и финансијских ресурса за имплементацију Акционог плана за побољшање система за заштиту дјече од дјечије порнографије и других облика сексуалног искориштавања и сексуалног злостављања путем информационих и комуникационих технологија у Босни и Херцеговини, 2010-2012.

Слобода дјетета од свих облика насиља

45. Подсјећајући се на препоруке из Студије Уједињених нација о насиљу над дјецом (А/61/299), Комитет препоручује да Држава чланица приоритетно укине све облике насиља над дјецом. Комитет надаље препоручује да Држава чланица узме у обзир Општи коментар број 13, (ЦРЦ/Ц/ГЦ/13, 2011), а посебно да:

(а) изради свеобухватну националну стратегију за спречавање и елиминисање свих облика насиља над дјецом;

б) усвоји национални координацијски оквир за елиминисање свих облика насиља над дјецом;

ц) обрати посебну пажњу на родну димензију насиља, и

д) сарађује са специјалним представником Генералног секретара за проблем насиља над дјецом и са другим релевантним институцијама Уједињених нација.

Е. Породично окружење и алтернативно збрињавање (чланови 5, 18 (ставови 1-2), 9-11, 19-21, 25, 27 (став 4) и 39. Конвенције)

Породично окружење

46. Поздрављајући програм "Јачање социјалне заштите и инклузије дјеце у Босни и Херцеговини (СПИС)" из 2008. године, Комитет изражава жаљење што су ограничени финансијски и људски ресурси стављени на располагање тим центрима. То је резултирало тиме да центри не могу спријечити распад породице у случајевима гдје би алтернативна рјешења могла бити пронађена и да не могу рјешавати потреба дјеце без родитељског старања. Надаље, Комитет је забринут да ови центри немају јасно одређене задатке који су усмјерени на пружање социјалне помоћи, него се зато често фокусирају углавном на административне послове који се односе на регистрацију корисника и оцјењивање формалних правних критерија за остваривање права на социјалну помоћ, а не на пружање подршке самој породици.

47. Комитет понавља своју препоруку (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, став 37, 2005) да Држава чланица центрима за социјални рад осигура одговарајуће људске, техничке и финансијске ресурсе, затим да осигура систематичну едукацију упосленика и да предузме све друге потребне мјере којима се гарантује квалитет, учинковитост и транспарентност свих активности тих институција. Комитет надаље препоручује да обука и јачање капацитета на превенцији распада породице мора бити приоритет и да се јасније формулише мандат који је фокусиран на пружање услуга подршке у центрима за социјални рад. У том контексту, Комитет такођер препоручује да Држава чланица размотри могућност успостављање засебних механизма за управљање административним пословима који се односе на регистрацију корисника и оцјењивање формалних правних критерија за остваривање права на социјалну помоћ.

Дјеца која су лишена породичног окружења

48. Комитет поздравља усвајање "Политике за заштиту дјеце без родитељског старања и породица под ризиком од раздвајања у Федерацији Босне и Херцеговине, 2006-2016". Констатујући да Држава чланица извјештава да има политику тражења породичног окружења за дјецу без родитељског старања, Комитет је ипак забринут због следећег:

(а) Дјеца се смјештају у установе искључиво на основу економске угрожености породице;

(б) Опције које се заснивају на алтернативним породицама и заједници за смјештај дјеце лишене породичног окружења и дјеце са посебним потребама за заштитом остају неадекватне, а тим да се већина дјеце смјешта у установе; и недовољни су напори који се предузимају за поновно уједињавање дјеце са биолошким родитељима, што је резултирало тиме да су многа од те дјеце у установама у доби до 18 година;

(ц) Дјеца су смјештена у установама које се налазе ван територије свог пријављеног пребивалишта и зато не могу приступити праву на здравствену помоћ због административних препрека које се односе на њихово пресељење;

(д) Недовољан је број радника у центрима за социјални рад, што је резултирало тиме да дјеца у установама немају довољно пажње која се поклања њиховом развоју;

(е) Не постоји свеобухватан система хранитељства, а ниска и нередовна средства за покривање трошкова дјечјег смјештаја у хранитељске породице често резултирају ниским стандардима збрињавања у таквим ситуацијама;

(ф) Неадекватна је припрема и подршка дјечи и младима који напуштају систем јавног збрињавања; и

(г) Постојећи систем алтернативног збрињавања обесхрабрује поновно уједињење дјеца са својим биолошким породицама, чак и тамо гдје то може бити изведив избор.

49. Комитет од Државе чланице тражи да:

(а) омогући и подржи породично збрињавање дјече кад год је то могуће и на тај начин осигура да се дјеца не дају на збрињавање ван породице искључиво на основу социјално-економске угрожености;

(б) темељито и повремено прегледа смјештај дјече у установама и при томе да посебну пажњу обрати на знакове злостављања дјече; и, када је то у најбољем интересу дјетета, омогући контакт између дјетета и неговне биолошке породице како би охранила и подржала уједињење породице кад год је то могуће;

(ц) осигура једнак приступ здравственој заштити и образовању за збринуту дјецу;

(д) повећа број социјалних радника како би се осигурало да се индивидуалне потребе сваког дјетета могу ефикасније задовољавати и да развије критерије за одабир, обуку, подршку и оцјењивање радника који воде бригу о дјечи;

(е) успостави свеобухватан и кохерентан национални систем хранитељства и осигура обезбјеђивање одговарајућих и правовремених средстава и подршке за хранитељске породице како би се употпунили други облици алтернативног збрињавања;

(ф) омогући уједињење дјече са њиховим биолошким породицама кад год је то изведиво, и,

(г) осигура све потребне људске, техничке и финансијске ресурсе који су потребни за побољшање положаја дјеце у алтернативном смјештају.

Усвајање

50. Комитет понавља претходно изражену забринутост (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, став 38) јер усвојени закони у Држави чланице нису у потпуности у складу са Конвенцијом. У том контексту, Комитет је такође забринут због разлике у законодавству о усвајању између

ентитета и дијелова земље, што је резултирало правним двосмисленостима и недостацима у заштити. Надаље, Комитет је посебно забринут због:

(а) ниског степена усвајања због сложених и дуготрајних поступака за усвајање; недостатка координације између центара за социјалну заштиту; те непостојања базе података о дјечи која испуњавају услове за усвајање и о одговарајућим захтјевима потенцијалних усвојитеља;

(б) горње границе од пет година за дјecu у Републици Српској, што је резултирало тиме да већина дјецe не испуњава услове за усвајање; и

(ц) непостојања података у извјештају Државе чланице о дјечи укљученој у домаће и међудржавно усвајање, без обзира на посебан захтјев у претходним препорукама Комитета (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, став 39), који би били разврстани према, између осталог, доби, полу, социјално-економском статусу.

51. Комитет понавља своју претходну препоруку (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, став 39) и позива Државу чланицу да убрза потребне законодавне, управне и друге мјере како би се осигурало да процедуре за усвајање буду у потпуности у складу са чланом 21 Конвенције, као и да размотри могућност прситупања Хашкој конвенцији о заштити дјецe и сарадњи у области међудржавног усвајања. Надаље, Комитет Држави чланици препоручује да:

(а) олакша процес усвајања тако што ће поједноставити и рационализовати поступке за усвајање, уз истовремено поштивање гаранција из Конвенције; и да успостави јединствену интегрисану базу података центара за социјалну заштиту која ће садржавати информације о могућим усвајаницима и усвојиоцима у цијелој држави;

(б) размисли о повећању горње добне границе за усвајање у Републици Српској, и

(ц) одговори на претходну препоруку Комитета (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, став 39) да експедитивно прикупи разврстане податке о дјечи која су укључена у домаће и међудржавно усвајање и да их уврсти у наредни Извјештај који подноси Комитету.

Ф. Инвалидност, основна здравствена заштита и добробит (чланови 6, 18 (тачка 3), 23, 24, 26, 27 (ставови 1-3) Конвенције)

Дјеца са инвалидитетом

52. Комитет поздравља ратификацију Државе чланице Конвенције о правима особа са инвалидитетом (ЦРПД) 2010. године. Међутим, Комитет је забринут због тога што никакви конкретни кораци нису предузети како би се успоставила јасна законодавна дефиниција инвалидитета и осигурало усклађивање националног, ентитетског и кантоналног законодавства са одредбама поменуте Конвенције. Конкретно, Комитет је забринут због:

(а) инклузивног образовања које остаје врло ограничено, јер већина дјеце са инвалидитетом остаје код куће или се шаљу у посебне установе / школе, што је резултирало стигматизацијом и слабијим приступом могућностима за запошљавање и социјалне услуге;

(б) недовољне и неадекватне бриге и подршке пружаоца услуга, посебно што центри за социјални рад и домови здравља нису примјерено опремљени и спремни за пружање услуга и подршке који су потребни за рјешавање потреба дјеце са инвалидитетом која остају да живе са својим породицама;

(ц) неадекватне примјене законских одредби везаних за грађевинарство што за резултат има постојање архитектонских и физичких баријера на јавним мјестима, укључујући и школе, и

(д) разлике између заштите која се пружа ратним војним и цивилним инвалидима и особама са инвалидитетом до кога је дошло усљед несреће, болести или који постоји од рођења, а посебно дјечи, што је резултирало неравноправном и мањом заштитом ових последњих.

53. У смислу општег коментара Комитета број 9 (ЦРЦ/Ц/ГЦ/9, 2006), Комитет Државу чланицу позива да успостави јасну правну дефиницију инвалидитета и осигура усклађеност законодавства, политика и пракси у свим својим дијеловима са, између осталог, члановима 23. и 27. Конвенције, посебно за когнитивне и менталне тешкоће, са циљем ефикаснијег рјешавања потреба дјеце са инвалидитетом на недискриминирајући начин. Надаље, Комитет Држави чланици препоручује да:

(а) осигура да дјеца са инвалидитетом имају право на образовање, те да у највећој могућој мјери осигура њихово укључивање у редовни образовни систем, укључујући, и израду акционог плана за образовање инвалида како би се конкретно идентификовали тренутни недостаци у ресурсима, те да успостави јасне циљеве са конкретним роковима за имплементацију мјера за рјешавање образовних потреба дјеце са инвалидитетом;

(б) јача мјере подршке за родитеље, да се брину за своју дјецу која се суочавају са инвалидитетом, и када је потребано да буду смјештена у установу за збрињавање, да осигура да се то учини потпуно узимајући у обзир принцип најбољег интереса дјетета и да се то учини у установе за збрињавање које имају одговарајуће људске, техничке и финансијске ресурсе за пружање услуга и подршке потребне за дјецу са инвалидитетом као и њиховим породицама;

(ц) осигура да законске одредбе о грађевинарству и њихова примјена ријеше препреке у околини које ометају потпуно и ефикасно учешће дјеце са инвалидитетом у друштву на равноправној основи; и

(д) ријешити разлике између заштите која се пружа ратним војним и цивилним инвалидима и дјечи са инвалидитетом до кога је дошло усљед несреће, болести или

који постоји од рођења, како би се осигурала једнака заштита и подршка овим последњим.

Здравље и здравствене услуге

54. Комитет понавља своју претходно изречену забринутост (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, став 47) због сложене политичке структуре Државе чланице и недостатка јединствених закона и политика који отежава једнак приступ здравственој заштити за сву дјецу. Конкретно, Комитет је забринут због следећег:

(а) Упркос Закону о здравственој заштити Федерације Босне и Херцеговине из 2010.године, који има за циљ регулисање здравствене заштите националних мањина, велики дио ромске популације остаје ускраћен за здравствено осигурање;

(б) Стопа имунизације се у периоду од 2005. до 2011.године смањила, а покривеност је знатно нижа код угрожених категорија, с тим да је цијењено само 40% ромске дјеце;

(ц) Стопа анемије због мањка жељеза и даље је висока међу дјецом, трудницама и дојиљама;

(д) Праксе прилагођене бебама у болницама су неадекватне, са ниским степеном започињања дојења, с тим да мање од 20% од све дјеце млађе од шест мјесеци искључиво доје, и

(е) Међународни кодекс о рекламирању замјена за мајчино млијеко не примјењује се на државном нивоу и не постоји систематичан механизам за праћење његове примјене, што резултира кршењем Кодекса.

55. Комитет понавља своју претходно изречену препоруку (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, став 49) да Држава чланица предузме све потребне мјере како би се осигурало да сва дјеца уживају приступ квалитетним здравственим услугама, са посебним освртом на угрожену дјецу, посебно ромску дјецу. Надаље, Комитет Држави чланици препоручује да:

(а) предузме хитне и специфичне мјере како би се осигурало да се Закон о здравственој заштити Федерације Босне и Херцеговине из 2010.године проводи на начин који осигурава покривеност здравственог осигурања свих Рома;

(б) додјели адекватне људске, техничке и финансијске ресурсе за јачање својих програма цијењења са јасним роковима и циљевима, са посебним нагласком на угрожену дјецу;

(ц) размотри могућност увођења националног програма за додатке жељеза како би се контролисао недостатак жељеза које резултира анемијом и при томе размисли о томе да затражи помоћ од Свјетске здравствене организације, и

(д) размотри поновно покретање програма за подстицање на дојење, финансирање иницијативе за праксе прилагођене бебама у болницама и примјену Међународног кодекса о рекламирању замјена за мајчино млијеко на националном нивоу са ефикасним механизмима за праћење и примјереним санкцијама за кршење Кодекса.

56. Комитет, констатујући да Држава чланица помно прати ситуацију као што је наведено у дијалогу, ипак изражава забринутост због штетних здравствених учинака на 15 постојећих локација загађених осиромашеним уранијумом који је довео до значајног повећања појаве рака, посебно међу дјецом која и даље живе на тим локацијама.

57. Комитет апелује на Државу чланицу да одмах процијени стање ураном загађених подручја, евакуише особе које живе у тим мјестима уз дужно поштовање њихових људских права и потреба за пресељењем, те да предузме конкретне програме за деконтаминацију таквих мјеста. Комитет надаље позива Државу чланицу да хитно процијени могући утицај контаминације уранијумом и идентификује његове могуће жртве, поготово трудне жене и дјecu, са циљем да им се осигура несметано пружање потребних здравствених услуга.

Здравље адолесцената

58. Комитет је забринут што је конзумација алкохола, дувана и дрога и даље раширена међу адолесцентима у Држави чланици. У том смислу, Комитет је такође забринут због такозваних распрострањених и нерегуларних "индиректних" реклама за алкохол и дуван у Држави чланици.

59. У вези са општим коментаром Комитета број 4. (ЦРЦ/ГЦ/2003/, 2003), Комитет препоручује да Држава чланица систематично прикупља податке о потрошњи алкохола, дувана и дрога међу адолесцентима, те да предузме потребне мјере за ефикасно провођење забране продаје таквих производа дјeci. Комитет такође препоручује да Држава чланица размотри забрану свих облика реклама које промовишу алкохол и дуванске производе у медијима или путем информација којима обично имају приступ и дјeca.

Животни стандард

60. Комитет сматра позитивним то да дјeca имају директно право да користе социјалну заштиту, укључујући социјално осигурање. Ипак, Комитет остаје забринут јер је ово правило изгледа ограничено на дјecu само до 15 година. Комитет такође, остаје дубоко забринут јер велики дио дјече у Држави чланици живе испод границе сиромаштва, које се одражава у условима за становање, садржајима, здрављу и образовању што озбиљно спутава уживање њихових права. Надаље, напомињући да Држава чланица троши три пута више од регионалног просјека на здравствену и социјалну заштиту, Комитет је ипак забринут што садашњи систем социјалне заштите не ријешава потребе особа које се налазе у неповољној финансијској ситуацији.

61. Комитет препоручује да Држава чланица осигура да сва дјeca имају користи од директног права на социјалну заштиту, укључујући социјално осигурање, те да

предузме потребне мјере како би се постигло потпуно остварење тог права. Комитет је такође понавља своју претходну препоруку (ЦРЦ/Ц/15/Адд.260, став 55) да Држава чланица предузме све потребне мјере како би осигурала подршку и материјалну помоћ за економски угрожене породице, укључујући кроз циљане програме за породице којима је најпотребнија, како би се загарантовала права све дјеце на одговарајући животни стандард. При томе, Комитет Држави чланици препоручује да:

(а) изради стратегије смањења сиромаштва и програме на локалним нивоима и нивоима заједнице, осигуравајући правичан приступ основним услугама попут правилне исхране, становања, воде и канализације, као и социјалним и здравственим услугама и образовању;

(б) усвоји привремене посебне мјере и мјере позитивне дискриминације и предузме мјере за побољшање доступности запошљавања за младе и дјецу како би могла подићи животни стандард међу најсиромашнијом дјецом и породицама које су несразмјерно погођене сиромаштвом, и

(ц) размотри увођење универзалне шеме дјечјег доплатка за отклањање неједнакости и гарантује адекватан животни стандард за сву дјецу на својој територији.

Г. образовање, слободно вријеме и културне активности (чланови 28, 29 и 31 Конвенције)

Образовање, укључујући стручно оспособљавање и усмјеравање

62. Комитет поздравља усвајање Оквирног закона о предшколском одгоју и образовању у Држави чланици. Такође се наводи као позитивно усвајање Стратегије за развој предшколског одгоја и образовања за период 2007 – 2013. године из 2007. године као и висока стопа уписа у основне школе, 98%, са деветогодишњим наставним планом и програмом за основно образовање који је широко распорострањен. Међутим, Комитет остаје забринут због:

(а) пријашњих реформи у образовању којима су смањени трошкови и затворене подручне школе у удаљеним подручјима, чиме се омета дјечји приступ образовању у удаљеним подручјима;

(б) недостатка бесплатних уџбеника и бесплатног превоза до и из школе у већини основних и средњих школа, што погоршава потешкоће у приступу образовању за дјецу из породица с ниским примањима, 31% средношколаца завршишколу;

(ц) стања у основним школама често не испуњава одговарајуће стандарде хигијене и опреме и дидактичке стандарде;

(д) неадекватне језичке наставе и подршке, програма спремања за школу и програма подршке који се баве образовним потребама ромске дјеце и друге дјеце припадника националних мањина;

(е) стопе дјече која похађају предшколски одгој и образовање која је остало на нивоу од 9%, и

(ф) велике разлике у квалитету образовања између урбаних и руралних подручја, те непримјерености обуке наставника, што за резултат има ограничен квалитет образовања у школама Државе чланице.

63. Комитет Држави чланице препоручује да:

(а) у потпуности узме у обзир члан 28. (1) (е) Конвенције у својим образовним реформама које укључују затварање подручних школа у руралним подручјима и његово утицање на приступ дјече образовању у таквим подручјима;

(б) у складу са чланом 28 (1) (б) Конвенције, да предузме мјере како би средњошколско образовање било расположиво и доступно сваком дјетету, те да предузме примјерене мјере као што су увођење бесплатног образовања и давање финансијске помоћи у случају потребе;

(ц) осигура додјелу одговарајућих средстава која ће гарантовати да школе имају адекватне стандарде хигијене, опреме и дидактичких материјала;

(д) усвоји конкретне мјере у борби против дискриминације ромске дјече у приступу образовању, па и путем осигуравања додатних часова језика и подршке, програма спремања за школу и програма подршке за рјешавање образовних потреба ромске дјече и друге дјече припадника мањина и при томе осигура да се такве додатне мјере не дају на начин да се погоршава стигматизација или сегрегација;

(е) додатно побољша квалитет и обухваћеност дјече одгојем и образовањем од раног дјетињства, укључујући пружање одгоја свој дјечи у доби од 0 до 3 године, што ће се поставити као приоритет, а са циљем да се осигура на холистички начин који обухвата цјелокупни развој дјетета и јачање капацитета родитеља, и

(ф) издвоји људске, техничке и финансијске ресурсе за побољшање квалитете образовања у руралним подручјима, и ревидира и ојача своје националне обуке наставника и процесе стицања квалификација са циљем побољшања укупног квалитета образовања.

Образовање о људским правима и миру

64. Истичући као позитивно то што школе у Републици Српској и Брчко Дистрикту организуају образовање о људским правима, Комитет је забринут због тога што је у септембру 2010. године предмет Демократија и људска права искључен из наставног плана и програма основних школа у Федерацији Босне и Херцеговине као дио политике увођења деветогодишњег основног образовања. Надаље, Комитет понавља своју претходно изражену забринутост (ЦРЦ/Ц/ОПАЦ/БИХ/ЦО/1, став 12) због тога што нема програма којим се систематично у наставни план и програм укључује образовање о миру.

65. Комитет Државу чланицу позива да развије Државни акциони план за образовање из људских права како би се осигурало образовање о људским правима на њеној цијелој територију, као што је препоручено у оквиру Свјетског програма образовања из људска права. У том смислу, Комитет Држави чланици жели скренути пажњу на општи коментар број 1. Надаље, Комитет препоручује да Држава чланица предузме дјелотворне мјере како би се у наставне планове и програме укључило образовање о миру и подстицање културе мира и толеранције у школама. Комитет такође подтсиче Државу чланицу да уведе обуке наставника на тему мира.

X. Мјере посебне заштите (чланови 22, 30, 38, 39, 40, 37 (б) - (д), 32-36 Конвенције)

Дјеца мигранти, тражиоци азила и избјеглице

66. Комитет сматра позитивним усвајање Ревидиране стратегије за provedбу Анекса ВИИ Дејтонског мировног споразума, којом се утврђују мјере за јачање приступа правима за интерно расељене особе и дјеце повратника у 2010. години. Међутим, Комитет остаје забринут због тога што:

(а) су константно присутни неадекватни услови живота Рома и дјеце мањинских повратника, као и дјеце расељених особа која живе у колективним центрима који и даље постоје, иако се сукоб завршио прије шеснаест година;

(б) дјеца тражиоци азила, расељене особе и повратници немају загарантован приступ адекватној здравственој заштити, већ имају право само на "основну здравствену заштиту", што није дефинисано законом и често је недовољно, а због уништења или неопремљености здравствених установа у руралним подручјима повратници у рурална подручја немају приступ здравственој заштити;

(ц) мањински повратници, укључујући и повратнике ромске националности и расељене особе, често имају тешкоће да покрију трошкове који се односе на образовање, као што су школски прибор и путни трошкови, и

(д) Држава чланица не пружа правну помоћ расељеним особама, мањинским повратницима, избјеглицама, тражиоцима азила и особама са ризиком да постану апатриди.

67. Комитет Држави чланици препоручује да:

(а) у потпуности имплементира мјере зацртане у Ревидираној стратегији за имплементацију Анекса 7 Дејтонског мировног споразума и Акционом плану за стамбено збрињавање Рома, тако да дјеца расељене особе, повратници и Роми могу уживати у адекватном животном стандарду;

(б) изради и имплементира координирани план дјеловања, ослањајући се на све расположиве ресурсе, како националне тако и међународне, и да у потпуности имплементира мјере здравствене заштите утврђене у Ревидираној стратегији за

имплементацију Анекса 7 Дејтонског мировног споразума, како би се осигурало да дјеца расељене особе и повратници могу уживати највиши могући стандард здравствене заштите;

(ц) осигура финансијску подршку како би се дјечи мањинским повратницима, расељеним особама и Ромима олакшао приступ образовању, укључујући и предузимање мјера како би се осигурало да сва дјеца имају несметани приступ образовању без страха од дискриминације, и

(д) размотри хитно усвајање "Закона о остваривању права на бесплатну правну помоћ", који је у процедури, за пружање бесплатне правне помоћи онима који је не могу приуштити, укључујући и особе којима је потребна међународна заштита, особе без држављанства, жртве трговине људима и малољетнике без пратње.

Дјеца у оружаним сукобима

68. Комитет понавља своја претходна опажања дата након разматрања иницијалног извјештаја Босне и Херцеговине на основу Факултативног протокола о регрутовању и укључивању дјеце у непријатељства, и посебно је изразио забринутост што регрутовање и кориштење у оружаном сукобу особа млађих од 18 година није изричито забрањено, нити проглашено кривичним дјелом у законодавству како на државном тако и на ентитетском нивоу (ЦРЦ/Ц/ОПАЦ/БИХ/1, ставови 13-14).

69. Комитет понавља своју препоруку, наиме, да Држава чланица усвоји све законске мјере како би се осигурало, на државном, ентитетском и нивоу Дистрикта, да повреда одредаба Факултативног протокола о регрутовању и укључивању дјеце у непријатељства буде изричито окарактерисана као кривично дјело у кривичном законодавству Државе чланице.

Економска експлоатација и дјеца са улице

70. Комитет је забринут што је просјачење један од главних облика искориштавања дјеце у Држави чланице. Иако се напомиње да су неке мјере предузете, на локалном нивоу не постоји систематичан приступ рјешавању овог проблема. У том контексту, Комитет је посебно забринут што:

(а) присилно просјачење дјеце се не признаје као облик трговине у Кривичном закону Државе чланице;

(б) не постоји координисани оквир за међусекторску сарадњу у рјешавању питања економске експлоатације, укључујући и присилно просјачење;

(ц) постоји неадекватан дневни смјештај и / или центри за социјалну заштиту за опоравак дјеце са улице.

71. Комитет Држави чланици препоручује да:

(а) донесе закон како би особе које искориштавају дјецу кроз присилно просјачење били подвргнуте кривичним санкцијама;

(б) изради национални оквир за међусекторску сарадњу између релевантних владиних организација и агенција за рјешавање питања економске експлоатације, укључујући и присилно просјачење;

(ц) осигура адекватну заштиту и помоћ за опоравак и реинтеграцију дјеце са улице и развије свеобухватну стратегију за рјешавање узрока, а у сарадњи са удружењима која помажу овакој дјечи;

(д) подиже свијест јавности о правима и потребама дјеце са улице и да се бори против заблуда и предрасуда; и

(е) осигура да се дјеца са улице консултују онда када се планирају програми који су осмишљени како би заштитили и побољшали њихов развој.

Продаја, трговина и отмица

72. Комитет поздравља усвајање Акционог плана за борбу против трговине за период 2008-2012. године у Држави чланици. Међутим, Комитет остаје забринут што:

(а) постоје значајне разлике између броја случајева трговине људима које је пријавила полиција и броја истрага које је наредио тужилац као њихов резултат;

(б) судови на свим нивоима нису изrekli примјерене санкције у предметима у вези са трговином људима, укључујући оне који се односе на дјецу жртве;

(ц) било је случајева у којима се свједочење дјетета које је било жртва сматрало неадекватним у утврђивању кривице починиоца;

(д) било је извјештаја о дјевојкама, посебно оних које су ромске националности, којима се тргује у сврху присилног брака и / или присилног ропства за рад у кући.

73. Комитет Држави чланици препоручује да:

(а) предузме мјере, укључујући разматрање могућности успоставе мониторинга независне треће стране, како би се осигурало да сви случајеви кријумчарења подлијежу правичној и правилној истрази;

(б) осигура примјерене санкције за починиоце дјела у вези са трговином људи, посебно за оне који укључују дјецу жртве;

(ц) осигура да доб жртве никада не представља разлог за поништење њеног исказа;и

(д) додијели специфичне људске, техничке и финансијске ресурсе за истраживање трговине због присилног брака и / или присилног ропства.

Погледати претходна закључна запажања и препоруке Комитета о примјени Факултативног протокола о продаји дјецe, дечијој проституцији и дјечијој порнографији

74. Комитет констатује да је Држава чланица у фази измјене и допуне Кривичног закона 2012. године. Ипак, Комитет остаје забринут јер претходно изречене препоруке Комитета о примјени Факултативног протокола о продаји дјецe (ЦРЦ/Ц/ОПСЦ/БИХ/1) нису у потпуности проведене. Комитет понавља своја претходно изречена запажања након разматрања иницијалног извјештаја Босне и Херцеговине и посебно изразио забринутост што Кривични закони на државном и на ентитетском нивоу у потпуности не укључују сва дјела из Факултативног протокола и што нису усклађени у вези са забраном и дефинисањем тих дјела као кривичних дјела, као и у погледу запријеђених казни (Исто, став 26). Комитет је и даље забринут што Кривичним законом Босне и Херцеговине није покривено ангажовање дјетета у присилном раду и изнуђивање пристанка за усвајање дјетета (Исто). Комитет такође изражава своју забринутост што кривично законодавство не допушта вантериторијалну надлежност у свим случајевима из члана 4, став 2. Факултативног протокола и да вантериторијална надлежност подлијеже критерију двоструког криминалитета (Исто, став 30).

75. Комитет понавља своју препоруку да Држава чланица измијени и допуни своје законодавство како би се осигурало да се кривична дјела из Факултативног протокола у потпуности унесу и ускладе у кривичним законима на нивоу државе, ентитета и Дистрикта и да предузме кораке како би се осигурало да јој домаће законодавство омогући да успостави и оствари вантериторијалну надлежност над кривичним дјелима из Факултативног протокола, без критерија двоструке криминалитета. Комитет надаље препоручује да Држава чланица размотри Факултативни протокол као правну основу за изручење без услова постојања билатералног уговора (члан 5 (2) Факултативног протокола).

Администрација малољетничког правосуђа

76. Комитет сматра позитивним усвајање новог „Закон о заштити и поступању са дјецом и малољетницима у кривичном поступку” у Републици Српској 2010. године. Међутим, Комитет је забринут што на националном нивоу:

(а) постоје неадекватне алтернативне мјере за притвор и облици рехабилитације за дјецу у сукобу са законом, са примјерима дјецe која су притворена заједно са одраслима;

(б) дјецa могу бити притворена и то на дуже вријеме;

(ц) није осигуран приступ образовању особама млађим од 18 година која су у притвору;

(д) извршење казне малољетничког затвора не подлијеже редовном и независном надзору;

(е) већина стручњака који раде са или за дјецу у сукобу са законом не добивају посебну обуку или образовање о правима дјетета;

(ф) због недостатка подизања свијести, дјеца у сукобу са законом, и даље трпе озбиљне стигматизацију у медијима и цјелој јавности, и

(г) свеобухватни подаци о дјечи у сукобу са законом нису доступни и не постоји могућност процјене њихове ситуације на националном нивоу због различитих критерија у системима за прикупљање података развијеним у два ентитета, што онемогућава боље разумијевања тренутног система малољетничког правосуђа.

77. Комитет препоручује да Држава чланица малољетничко правосуђе у потпуности усклади са Конвенцијом, посебно са члановима 37, 39 и 40, те са осталим релевантним стандардима, укључујући Стандардна минимална правила Уједињених нација за малољетничко правосуђе (Пекиншка правила), Смјернице Уједињених нација за превенцију малољетничке делинквенције (Ријадске смјернице), Правила Уједињених нација о заштити малољетника лишених слободе (Правила из Хаване), Смјернице за дјеловање према дјечи у систему кривичног правосуђа - Бечке смјернице, те општим коментаром Комитета број 10. (ЦРЦ/ГЦ/10, 2007). Надаље, Комитет Државни чланци посебно препоручује да:

(а) издвоји потребне људске, техничке и финансијске ресурсе како би се осигурале одговарајуће алтернативне мјере притвора и облици рехабилитације за дјецу у сукобу са законом, те осигурало да дјеца нису у притвору заједно са одраслима,

(б) избјегава одређивање притвора дјече и осигура да, и када се примјењује, буде сведено на минимално вријеме;

(ц) предузима мјере како би се осигурао приступ образовању особама млађим од 18 година, а које су у притвору;

(д) хитно оснује Државни превентивни механизам за праћење извршења казне малољетничког затвора;

(е) осигура свеобухватну обуку о правима дјетета и малољетничкој правди свих професионалаца који раде са или за дјецу у сукобу са законом;

(ф) подиже свијест јавности о дјечи у сукобу са законом и уведе правила понашања медија и новинара како би се спријечила њихова стигматизација у медијима и јавности, те

(г) успостави свеобухватну базу података о дјечи у сукобу са законом, с циљем олакшавања анализе ситуације на националном нивоу користећи такве резултате за побољшање малољетничког правосуђа у Држави чланици.

И. Ратификација међународних инструмената из области људских права

78. Комитет Државу чланицу подстиче, како би се додатно ојачало остваривање дјечјих права, да приступи Факултативном протоколу уз Конвенцију о правима дјетета који се односи на поступак по представкама и свим основних мултирателарним споразумима из области људских права, укључујући и Међународну конвенцију за заштиту свих особа од присилних нестанака, Међународну конвенцију о заштити права свих радника миграната и чланова њихових породица и Међународну конвенцију организације рада број 189. (2011) о домаћим радницима.

Ј. Сарадња са регионалним и међународним тијелима

79. Комитет препоручује да Држава чланица сарађује са Вијећем Европе у циљу имплементације Конвенције и других мултирателарних споразума о људским правима, како у Држави чланици тако и са другим државама чланицама Вијећа Европе.

К. Праћење и ширење знања

80. Комитет препоручује да Држава чланица предузме све одговарајуће мјере како би се осигурало да се ове препоруке у потпуности имплементирају, између осталог, њиховим прослијеђивањем члановима Владе, Парламента, регионалним тијелима и другим јединицама локалне самоуправе, када је то примјенљиво, на одговарајуће разматрање и даље дјеловање.

81. Комитет надаље препоручује да комбиновани други, трећи и четврти периодични извјештај и писани одговори Државе чланице и одговарајуће препоруке (Закључна запажања) буду широко доступни на домаћим језицима земље, укључујући (али не искључиво) путем Интернета, општој јавности, организацијама цивилног друштва, медијима, групама младих, професионалним групама и дјечи, како би се подстакла расправа и створила свијест о Конвенцији и њеним Факултативним протоколима и њиховој имплементацији и праћењу.

М. Следећи извјештај

82. Комитет Државу чланицу позива да свој следећи комбиновани пети и шести периодични извјештај поднесе до 5. септембра 2017. године и да у њему буду информације о имплементацији ових закључних запажања. Комитет скреће пажњу на своје смјернице специфичне за извјештавање по овој Конвенцији, које су усвојене 1. октобра 2010. године (ЦРЦ/Ц/58/Рев.2 и Цорр. 1), и подсјећа Државу чланицу да будући извјештају требају бити у складу са тим смјерницама и да не треба да прелази 60 страница. Комитет Државу чланицу позива да свој извјештај поднесе у складу са смјерницама за извјештавање. У случају да буде поднесен извјештај који је прекорачио ограничени број страница, од Државе чланице ће бити затражено да прегледа и евентуално поново пошаље извјештај у складу са наведеним смјерницама. Комитет Државу чланицу подсјећа да, ако није у стању да преиспита и поново

пошаље извјештај, превод извјештаја у сврху преиспитивања пред Уговорним тијелом не може бити гарантован.

83. Комитет такође Државу чланицу позива да поднесе ажурирани основни документ у складу са захтјевима за документ са заједничким основама из усклађених смјерница о извјештавању, које су одобрене на петом састанку свих уговорних тијела за људска права у јуну 2006. године (ХРИ/ГЕН/2/Рев.6, поглавље И).